

Rektor

Ulrika Bjare
Utredare
Rektors kansli

Stockholms universitets synpunkter på inriktningen av forsknings- och innovationspolitiken

Bakgrund

Stockholms universitet har inbjudits att inkomma med synpunkter inför utformningen av regeringens forsknings- och innovationspolitik. I inbjudan uppmanas universitetet att beskriva både utförda och planerade forskningsprioriteringar som görs vid lärosätet, särskilt i relation till områdena excellens, internationalisering och innovation. Därtill ombes universitetet kommentera arbetet med samverkan och nyttiggörande av forskningsresultat, samt arbetet med profilområden. Stockholms universitets synpunkter är strukturerade utifrån de tre områdena Excellens – fri forskning och utbildning för bredd och spets, En kvalitetskultur med internationalisering och Samverkan, innovation och nyttiggörande.

Sammanfattning

Excellens – fri forskning och utbildning för bredd och spets

Stockholms universitet anser att:

- Statens satsning på forskning bör öka till 1,2 procent av BNP.
- Medfinansieringskraven från statliga forskningsfinansiärer bör avskaffas.
- Finansieringen av den fria forskningen bör garanteras genom att det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå höjs. Höjningen bör inte göras på bekostnad av de statliga forskningsrådets fria forskningsmedel.
- Regeringens strategiska satsningar bör föregås av beredningsprocesser där forskarsamfundet tydligt involveras.
- Regeringen bör permanenta medlen för strategiska forskningsområden (SFO) så de integreras i respektive lärosätes direkta anslag för forskning och utbildning på forskarnivå.
- Regeringen bör tillsätta en utredning med målet att säkra lärosätenas handlingsfrihet samt föreslå åtgärder för att stärka lärosätenas institutionella autonomi och hur den högre utbildningens frihet kan skyddas genom lag.
- Examensordningen bör ses över i syfte att minska detaljeringsgraden och mängden examensmål. Vidare bör regeringens inflytande över examensordningen begränsas.

- Regeringens satsningar på olika utbildningars utbyggnad bör åtföljas av korresponderande forskningsresurser.
- Regeringen bör avskaffa produktivitetsavdraget för forskning och högre utbildning.
- Regeringen bör öka ersättningen för utbildning inom humaniora och samhällsvetenskap i likhet med satsningen på utbildningsområdena naturvetenskap och teknik.
- Regeringen bör samordna e-infrastruktur inom en ny eller existerande myndighet.
- Regeringen bör tillse att MAX IV:s drift finansieras direkt från statsbudgeten, förslagsvis via Vetenskapsrådet som ett öronmärkt tillskott på liknande sätt som för ESS.
- Regeringens styrning av Akademiska hus bör fokusera på samhällsuppdraget och en skälighetsnivå för universitet och högskolor.

En kvalitetskultur med internationalisering

Stockholms universitet anser att:

- Bestämmelser rörande arbetskraftsinvandring bör ta hänsyn till lärosätenas särskilda förutsättningar och behov av internationell kompetens.
- Regeringen bör prioritera forskningsexcellens som grundläggande princip i EU:s ramprogram.
- EU-samordningen i Sverige bör centraliseras för att öka effektiviteten och tillgängligheten.

Samverkan, innovation och nyttiggörande

Stockholms universitet anser att:

- Utformningen av politiken bör utgå från insikten om att fri grundforskning är ett fundament för framtida innovationer.
- Regeringen bör vara fortsatt drivande i den pågående övergången till öppen vetenskap genom att prioritera frågor om upphovsrätt, kostnadseffektivitet, nationell samordning samt omfördelning av resurser utifrån de förändringar som öppen tillgång innebär för olika aktörer.

Excellens – fri forskning och utbildning för bredd och spets

Forskning och högre utbildning utgör grundpelare i det öppna och demokratiska kunskaps-samhället. Utbildningen är en viktig källa till den kompetens som efterfrågas i andra delar av samhället, samtidigt som den fungerar som en plattform för att forma studenter till självständiga och kritiskt tänkande individer. Forskningen är helt avgörande för att generera ny kunskap, för tillgång till pålitliga fakta och för samhällets möjlighet att möta utmaningar på bred front. Statens satsning på forskning har under senare år legat under 1 procent av BNP (0,8 procent 2022). Stockholms universitet anser att det är av största vikt att regeringen ökar statens investering i forskning som andel av BNP. En rimlig nivå bör vara 1,2 procent, vilket är snittvärdet för de nordiska länderna.

Utöver att främja tillväxt och välbefinnande har universitet och högskolor en central roll som förvaltare av utbildning och kultur. Regeringens styrning av forsknings- och högskolesystemet behöver skapa förutsättningar för universitet och högskolor att på bästa sätt ta detta breda ansvar och genomföra sitt uppdrag med kvalitet och trovärdighet. En forskningspolitik för excellens bör vara långsiktig och stabil samt ge lärosätena eget utrymme att planera och genomföra verksamheten. Genom egen rådgivning kan lärosätena tillvarata mångfalden i det fria vetenskapliga utbytet. En förutsättning för att nå regeringens prioritering om hög kvalitet i forskning och utbildning är därför att säkerställa att lärosätena har ett reellt handlingsutrymme och ges ett helhetsansvar för verksamheten.

Forskare vid svenska lärosäten är i hög grad beroende av bidrag från externa forskningsfinansierare för att bedriva forskning. Det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå räcker inte för att finansiera forskningen. Balansen mellan det direkta anslaget och de externa bidragen är tydligt förskjutet mot de sistnämnda. Den stora andelen externa bidrag innebär att lärosätenas möjligheter att prioritera egna satsningar begränsas genom att de direkta medlen används för medfinansiering av externt finansierad forskning. Stockholms universitet menar därför att medfinansieringskraven från statliga finansierare bör avskaffas.

Fri forskning är helt avgörande för den kunskapsuppbyggnad som krävs för innovativa lösningar på aktuella och framtida samhällsutmaningar. Inom fri forskning behandlas ofta frågor innan politiken eller andra samhällsaktörer har definierat dem som strategiskt viktiga. Excellens och innovation i forskningen kräver en stark kunskapsbas. Kunskapsbasen skapas i den dagliga verksamheten vid universitet och högskolor och grundas i forskning som har byggts upp under lång tid. Statliga satsningar på forskning, utan särskilda krav på inriktning eller tillämpning, genererar därmed såväl excellens som beredskap för framtiden. Exempelvis har grundforskning inom molekylärbiologi, genetik och biokemi banat väg för gentekniken CRISPR-Cas9 (gensaxen) som har en mängd potentiella tillämpningar för hälsa eller framsteg inom jordbruk. Ytterligare ett exempel är upptäckten av nukleosidbasmodifieringar som möjliggjort utvecklingen av effektiva mRNA-vaccin mot covid-19. Båda dessa är aktuella exempel på Nobelprisbelönad långsiktig grundforskning som bidragit till mänskligheten på helt avgörande sätt. Utan resurser för fri grundforskning hade dessa upptäckter inte gjorts. Fria forskningsmedel innebär även att lärosätena har en flexibilitet och därmed en möjlighet att ta ett strategiskt ansvar för att långsiktigt bygga upp excellenta forskningsmiljöer utan risk för att finansieringen försvinner med kort varsel.

Utifrån detta vill Stockholms universitet betona att den strategiska kapaciteten inom forskningssystemet i första hand återfinns i forskarinitierade satsningar. Forskningssystemet behöver säkerställa goda förutsättningar för forskare att bedriva grundforskning och annan fri forskning. Fördelningen av forskningsmedel behöver baseras på tilliten till att forskarsamfundet är bäst lämpat att identifiera relevanta forskningsområden. Här ger det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå, tillsammans med Vetenskapsrådets fria projektmedel, grunden för excellent forskning som nyttiggörs såväl i dag som i framtiden. Finansieringen av den fria forskningen bör därför garanteras genom att det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå höjs. Men höjningen bör inte göras på bekostnad av

de statliga forskningsrådets fria forskningsmedel. Stockholms universitet vill också understryka vikten av att det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå inte följs av öronmärkningar. Stockholms universitet menar att förslaget om kvalitetsbaserad resursfördelning av anslaget, så som aviserades i forsknings- och innovationspropositionen för innevarande period (prop. 2020/21:60), varken gynnar excellens eller internationell konkurrens.

Statens riktade satsningar som syftar till att svara mot identifierade samhällsbehov kan vara kapacitetsbyggande och fungera som ett komplement till de fria medlen. Strategiska riktade satsningar bör vara långsiktiga och fördelas i konkurrens utifrån kvalitet. Vidare bör de föregås av beredningsprocesser där forskarsamfundet tydligt inkluderas. Forskarsamfundets kompetens är avgörande för att prioriteringarna utgår från aktuellt forskningsläge. Därmed förbättras möjligheterna till satsningar som bidrar till att utveckla och förnya vetenskapliga fält och samtidigt genererar forskningsresultat som är tillämpbara och kommer samhället till nytta. Strategiska satsningar som inte går i takt med forskningsfronten riskerar såväl minskad excellens som bristande legitimitet.

När det gäller strategiska satsningar vill Stockholms universitet särskilt understryka vikten av att medlen för strategiska forskningsområden (SFO) kvarstår. Utvärderingar har visat att stödet till dessa framstående miljöer ger positiva resultat, inklusive uppkomsten av nya samarbeten, ökad vilja att ta risker och framstående forskning.¹ SFO-medlen bör därför permanentas och integreras i respektive lärosätes direkta anslag för forskning och utbildning på forskarnivå. SFO-medlen har möjliggjort etablerandet av långsiktigt starka forskningsmiljöer, såsom forskningsmiljön kopplad till den nationella infrastrukturen vid Bolincentret för klimatforskning och vid SciLifeLab. Dessa är även exempel på hur Stockholms universitet gjort egna strategiska prioriteringar med utgångspunkt i SFO-medlen. Genom att integrera det tvärvetenskapliga forskningsprogrammet Ekoklim i Bolincentret har forskningen om jordens klimatsystem utvidgats och omfattar i dag även de effekter klimatsystemets förändringar har på det ekologiska systemet – på landskapsprocesser, biodiversitet och ekosystemtjänster. För SciLifeLab har SFO-medlen kompletterats med strategiska satsningar från universitetet inom ramen för starka forskningsmiljöer, exempelvis inom strukturbologi och kryo-elektronmikroskopi.

Stockholms universitet arbetar kontinuerligt med att utveckla sina starka miljöer samt identifiera nya miljöer med stark potential. Exempel från senare år är inrättandet av Stockholms universitets centrum för cirkulära och hållbara system (SUCCeSS), en mötesplats för bred tvärvetenskaplig forskning om cirkulära och hållbara system, i samarbete med industrin och externa beslutsfattare. Andra exempel är Centrum för hjärnabbildning vid Stockholms universitet (SUBIC), en multidisciplinär infrastruktur för icke-klinisk forskning om hjärnans funktion och struktur, samt Centrum för paleogenetik (CPG) vars övergripande

¹ *Evaluation of the strategic research area initiative 2010-2014* (vr.se) (pdf):
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d254da/1555426905002/Evaluation-Strategic-Research-Area-Initiative-2010-14_VR_2015.pdf.

mål är att samla forskare från olika discipliner – biologer, arkeologer och geologer – inom en toppmodern forskningsmiljö dedikerad till analyser av antik DNA. Dessa är exempel på centrala strategiska tvärvetenskapliga satsningar där forskningen spänner över båda vetenskapsområdena.

Stockholms universitet anser att:

- Statens satsning på forskning bör öka till 1,2 procent av BNP.
- Medfinansieringskraven från statliga forskningsfinansiärer bör avskaffas.
- Finansieringen av den fria forskningen bör garanteras genom att det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå höjs. Höjningen bör inte göras på bekostnad av de statliga forskningsrådets fria forskningsmedel.
- Regeringens strategiska satsningar bör föregås av beredningsprocesser där forskarsamfundet tydligt involveras.
- Regeringen bör permanenta medlen för strategiska forskningsområden (SFO) så de integreras i respektive lärosätes direkta anslag för forskning och utbildning på forskarnivå.

Akademisk frihet är grundläggande för excellens

Akademisk frihet är grundläggande för att universitet och högskolor ska kunna genomföra sitt uppdrag på ett trovärdigt sätt och bidra till samhällsutvecklingen. Stockholms universitet vill understryka vikten av det fria kunskapsökandet och att den akademiska friheten ses i relation till både de interna förhållandena inom lärosätet och statsmakterna. Stockholms universitet välkomnar därför att regeringen vid upprepade tillfällen lyft fram betydelsen av akademisk frihet, genom bland annat deklarerandet att ”vetenskap och forskning ska stå fri från politisk styrning”² och skrivningar i budgetpropositionen om att ”den akademiska friheten ska främjas och värnas och lärares och forskares självbestämmande över den egna forskningen och undervisningen ska garanteras. Att lärare och forskare fritt kan söka och sprida forskningsresultat och kunskap är en förutsättning för kvalitet”³. Stockholms universitet välkomnar dessa utfästelser och garantier.

Den akademiska friheten är en del av ett öppet och demokratiskt samhälle. Här har lärosätena ett stort ansvar att slå vakt om vetenskaplig integritet, bredd och kvalitet. Ansvaret förutsätter ett handlingsutrymme; en politiskt styrd forskning och utbildning riskerar att tappa både vitalitet och konkurrenskraft. Lärosätenas handlingsutrymme är på så vis en angelägenhet för hela samhället. I dag begränsas handlingsutrymmet genom att statliga universitet och högskolor är förvaltningsmyndigheter. Stockholms universitet anser att regeringen, i enlighet med sina ovan återgivna försäkringar, ska tillsätta en utredning med målet att säkra lärosätenas akademiska frihet och föreslå åtgärder för ökad handlingsfrihet och stärkt institutionell autonomi. Vidare bör utredningen ha i uppdrag att lämna förslag om hur

² [Regeringsförklaringen den 18 oktober 2022 - Regeringen.se.](#)

³ Prop. 2022/23:1, utgiftsområde 16, s. 127. Den akademiska friheten lyfts även i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1).

utbildningens frihet kan skyddas i lag på motsvarande sätt som forskningens frihet skyddas genom bestämmelser i grundlag och högskolelag.

Studenternas akademiska frihet innebär bland annat att de har möjlighet att välja kurser eller utbildningsprogram, att de har frihet att utveckla och uttrycka idéer i en trygg miljö samt att de har ansvar för att sträva efter vetenskapliga perspektiv och förhållningssätt. Akademisk frihet är grundläggande för den högre utbildningens funktion och främjar kreativitet, oberoende och kunskapsutveckling. När det gäller lärosätenas förutsättningar att styra utbildningars innehåll finns i dag begränsningar för vissa utbildningar på grund av detaljerade bestämmelser av examensmålen i högskoleförordningens (1993:100) bilaga 2 (examensordningen). Dessa inskränker lärosätenas integritet, begränsar fritt kunskapssökande och motverkar hög kvalitet i utbildningarna. Examensordningen bör därför ses över i syfte att minska detaljeringsgraden och mängden examensmål. Detta gäller särskilt, men inte enbart, lärarutbildningen. Vidare bör regeringens inflytande över examensordningen begränsas. Utgångspunkten bör vara att universitet och högskolor ges ett större mandat att besluta om utbildningarnas innehåll och mål dels utifrån en vetenskaplig bedömning, dels genom dialog med studenter och aktörer inom arbetsliv och andra delar av samhället.

Stockholms universitet anser att:

- Regeringen bör tillsätta en utredning med målet att säkra lärosätenas handlingsfrihet samt föreslå åtgärder för att stärka lärosätenas institutionella autonomi och hur den högre utbildningens frihet kan skyddas genom lag.
- Examensordningen bör ses över i syfte att minska detaljeringsgraden och mängden examensmål. Vidare bör regeringens inflytande över examensordningen begränsas.

Universitetets roll – forskningsanknuten utbildning och integrerad samverkan

I lärosätenas breda ansvar ligger att forskningen ska bidra till att stärka kvaliteten i utbildningen genom att föra både ämneskunskaper och vetenskapligt förhållningssätt vidare. Forskningsanknytningen i utbildningen utgör en grundläggande kvalitetsaspekt där ett nära samspel mellan forskning och utbildning utgör universitetets essens; här har lärosätena ett stort ansvar för att sammanföra de två delarna av kärnuppdraget. Som ett brett forskningsuniversitet utnyttjar Stockholms universitet potentialen i starka forskningsmiljöer för att öka utbildningens forskningsanknytning. Andra grundläggande aspekter för utbildningens forskningsanknytning är att vikten av forskningsanknytning lyfts fram i universitetets interna styrdokument, samt värmandet om de organ som ansvarar för kollegial utveckling av utbildningens innehåll och upplägg.

Forskningsanknytning i utbildningen är även en av de viktigaste samverkansformerna – genom att inkludera ny kunskap från forskningen i utbildningen sprids forskningsresultaten genom studenterna till arbetslivet och allmänheten i stort. Utbildningen, och dess forskningsanknytning, utgör därmed den samverkansaktivitet som har störst genomslag i högskolesystemet. Det finns på så vis en inbyggd strävan i universitetets verksamhet att

integrera forskning och utbildning. Dock innebär dagens uppdelning av finansieringen i ett anslag för utbildning och ett för forskning en begränsning i detta arbete. Trots att högskoleförfattningarna innehåller skrivningar om ett nära samband mellan forskning och utbildning motverkas det av nuvarande styr- och finansieringssystem. Sammanhållna satsningar på både forskning och utbildning är avgörande för att bevara den vetenskapliga grunden i utbildningen och för att möjliggöra ett flöde av nya forskningsidéer från utbildningen till forskningen. Den låga ersättningen till högre utbildning, i kombination med produktivitetsavdrag och ökande kostnader, innebär att styrsystemet minskar incitamenten för att skapa den forskningsanknytning som lärosätena strävar efter och som föreskrivs i högskoleförfattningarna. För att möjliggöra forskningsanknuten utbildning krävs därför att regeringens satsningar på olika utbildningars utbyggnad åtföljs av korresponderande forskningsresurser. Vidare bör regeringen avskaffa produktivitetsavdraget för forskning och högre utbildning eftersom det bidrar till urholkningen av ersättningsbeloppen för utbildning samt leder till att den lärarledda tiden i utbildningen minskar.⁴

Stockholms universitet välkomnar regeringens satsning på höjda ersättningsbelopp för naturvetenskap och teknik som aviserades i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1). Det är en välbehövlig satsning. Men för att adressera samhällsutmaningar som klimatförändringar, ojämlikhet, fattigdom och global hälsa krävs långsiktiga satsningar även inom humaniora, juridik och samhällsvetenskap. Dessa komplexa frågor kräver kunskap om bland annat mänskligt beteende, samhällsstrukturer och internationella relationer. Här behöver Sverige därför följa den pågående internationella utvecklingen som betonar behovet av breda satsningar på såväl humaniora och samhällsvetenskap som på naturvetenskap och teknik.

Stockholms universitet anser att:

- Regeringens satsningar på olika utbildningars utbyggnad bör åtföljas av korresponderande forskningsresurser.
- Regeringen bör avskaffa produktivitetsavdraget för forskning och högre utbildning.
- Regeringen bör öka ersättningen för utbildning inom humaniora och samhällsvetenskap i likhet med satsningen på utbildningsområdena naturvetenskap och teknik.

Långsiktiga förutsättningar för nationell forskningsinfrastruktur

Stockholms universitet anser att det krävs en långsiktigt stärkt finansiering och skarp prioritering av nationell infrastruktur, understött av ett utökat handlingsutrymme och ansvar för universitet och högskolor. Forskningsinfrastruktur kräver, och kommer framgent att kräva, betydande finansiella resurser och det är viktigt att dessa används på bästa sätt. För att säkerställa det senare krävs ett utvecklat system för utvärdering som driver kvalitet och som

⁴ Att urholkningen leder till färre lärarledda timmar visas bl.a. i Åmossa, K. (2018) Systemfel i kunskapsfabriken, om urholkning av ersättningsbeloppen till högre utbildning, SULF; Hwang, S. (2023) Resurser för undervisning vid svenska universitet och högskolor, Högskolan i Halmstad.

kan utgöra underlag för utveckling och avveckling av forskningsinfrastruktur. Olika initiativ bör prioriteras utifrån forskningens behov men också ställas mot varandra.

Genom gjorda investeringar i storskaliga forskningsinfrastrukturer, som ESS, MAX IV, NAISS och SciLifeLab, har Sverige i dag mycket goda förutsättningar för forskning, utveckling och innovation. Dessa investeringar måste emellertid finansieras och utvecklas på ett sätt som inte utarmar övrig prioriterad forskningsinfrastruktur.

MAX IV behöver ges finansiell möjlighet till teknisk utveckling för att fortsatt verka i den internationella frontlinjen och långsiktigt kunna användas för forskning vid lärosäten och inom industrin. Oaktat MAX IV:s stora betydelse bör det understrykas att denna infrastruktur, liksom ESS, är relevant endast för en begränsad del av svensk forskning. Vetenskapsrådets kostnader för MAX IV hotar i dag att tränga ut prioriterad forskningsinfrastruktur inom andra områden. Stockholms universitet menar därför att driften av MAX IV bör finansieras direkt från statsbudgeten, förslagsvis via Vetenskapsrådet som ett öronmärkt tillskott på liknande sätt som för ESS. På så sätt säkras utvecklingen av MAX IV samtidigt som utrymme ges för annan högt prioriterad nationell forskningsinfrastruktur.

I sammanhanget kan nämnas att universitet och högskolor nu utvecklar samarbeten med industrin liksom tillgänglighet till forskningsinfrastruktur i de två Vinnovafinansierade projekten SPIRIT (Swedish Platform for Industrial Research, Innovation and Technology) och SESAM (SvEnsk SAMverkan för tillgång till labbinfrastruktur). I SPIRIT utvecklar lärosätena instegsmiljöer till MAX IV och i framtiden ESS. Detta understryker att forskningsinfrastrukturer är angelägenheter för såväl forsknings- och innovationspolitiken som näringspolitiken. Stockholms universitet anser att SPIRIT även fortsatt bör finansieras av Vinnova.

Dagens uppdelning av för forskningen relevant e-infrastruktur på ett stort antal aktörer är ineffektiv och innebär att den stora resurs av forskningsdata som genereras i Sverige inte utnyttjas på optimalt sätt. Vidare innebär uppdelningen att Sveriges förmåga att agera och samarbeta internationellt försvåras. Denna e-infrastruktur behöver därför integreras på ett enhetligt sätt som bidrar till öppen vetenskap och där Sveriges möjligheter som forskningsnation tillvaratas. Här finns även ett stort behov av en nationell infrastruktur för delning och federerad analys av känsliga data, vilken bör omhändertas inom en enhetlig organisation. Integreringen och hanteringen av känsliga data görs sannolikt bäst inom ramen för en myndighet. Stockholms universitet menar därför att regeringen skyndsamt bör samordna e-infrastruktur inom antingen en existerande eller en ny myndighet.

Stockholms universitet anser att Vetenskapsrådet bör få ökad frihet genom bemyndigande om längre bidragsperioder, och ökade möjligheter till periodisering, för att kunna hantera variationer i kostnader som uppkommer över tid. Vetenskapsrådets begränsade möjligheter till anslagssparande leder till ett ineffektivt resursutnyttjande. För en långsiktig finansiering av infrastruktur krävs en flexibilitet.

Stockholms universitet vill understryka att deltagande i internationell infrastruktur inte får ske på bekostnad av utvecklingen av den nationella infrastrukturen och därför alltid bör föregås av en dialog med högskolesektorn.

För god utväxling på satsade resurser och ökad professionalism i driften av forskningsinfrastruktur krävs att lärosätenas ledningar ges handlingsutrymme och förutsättningar för att ta ansvar. För att effektivt driva forskningsinfrastruktur behöver lärosäten få utökade möjligheter vad gäller att exempelvis självständigt kunna ingå vissa avtal.

Stockholms universitet anser att:

- Regeringen bör samordna e-infrastruktur inom en ny eller existerande myndighet.
- Regeringen bör tillse att MAX IV:s drift finansieras direkt från statsbudgeten, förslagsvis via Vetenskapsrådet som ett öronmärkt tillskott på liknande sätt som för ESS.

Revidera uppdraget till Akademiska hus

På motsvarande sätt som regeringen gör bedömningen att nya alternativa hyresmodeller bör tas fram för vissa kulturinstitutioner, bör regeringen initiera en revidering av avkastningskravet för Akademiska hus AB. Liksom för kulturinstitutionerna bör hyresmodellen för universitet och högskolor vara hållbar och utgå från andra än rent affärsmässiga mål. Under de senaste åren har Akademiska dessutom kraftigt överträffat sitt avkastningsmål på 6 procent över en konjunkturcykel. Sammantaget innebär detta att en orimligt stor andel medel avsedda för forskning och utbildning avsätts till lokalhyra. Stockholms universitet menar att statens styrning av Akademiska hus inte bör isoleras från de nationella utbildnings- och forskningspolitiska målen. Istället bör Akademiska hus ges ett samhällsuppdrag att tillhandahålla ändamålsenliga lokaler till en skälig hyresnivå som utgår från det samhällsnyttiga målet om hög kvalitet i forskning och utbildning.

Stockholms universitet anser att:

- Regeringens styrning av Akademiska hus bör fokusera på samhällsuppdraget och en skälig hyresnivå för universitet och högskolor.

En kvalitetskultur med internationalisering

En god kvalitetskultur är av central betydelse för att uppnå excellens och främja en innovationskraftig forskning. Värnandet om en god kvalitetskultur är därför en grund i den strategiska ledningen av Stockholms universitet. Universitetet har sedan 2015 utvecklat fyraåriga strategier som tydligt definierar verksamhetens kärnvärden och fastställer övergripande vision och prioriteringar. Strategierna implementeras i nära dialog mellan universitetets olika nivåer, vilket möjliggör både verksamhetsnära strategiskt och operativt ansvar samt centrala stödåtgärder som motsvarar behoven. Strategierna är vägledande för de

områdesspecifika strategiska planerna för de båda vetenskapsområdena. Till strategierna hör universitetets 16 profilområden, identifierade av områdesledningarna och beslutade av rektor, som vart och ett omfattar starka och breda forskningsmiljöer med utbildning av hög kvalitet.⁵ Genom exempelvis profilseminarier med brett forskardeltagande och andra kollegiala initiativ stimuleras samverkan inom ramen för dessa styrkeområden.

I Stockholms universitets organisation finns sedan länge inbyggda kvalitetsdrivande processer, såsom interna och externa granskningsprocesser och kollegiala forum. Den gemensamma ansträngningen att vårda och förbättra kvalitetskulturen är grundläggande, särskilt när det gäller att upprätthålla hög internationell kvalitet inom forskningen. Inom universitetets kvalitetssäkringssystem för forskning sammanställs information om externa forskningsbidrag, publikationer, rekryteringar och externa fokusutvärderingar. Med grund i sammanställningen genomförs kvalitetsdialoger mellan universitetets ledning och institutionerna. Fokus ligger på hur forskningen kan stärkas och vidareutvecklas samt vilka delar av verksamheten som kan inspirera genom goda exempel. Dessa insatser utgör en viktig del av Stockholms universitets strategiska ledning och främjar en nära dialog mellan olika delar av organisationen. Inrättandet av det humanvetenskapliga vetenskapsområdet, som inkluderar fakulteterna för humaniora, juridik och samhällsvetenskap, har inneburit ett väsentligt förbättrat samarbete dels mellan universitetets ledning och fakulteterna, dels mellan fakulteterna inom området. I universitetets högsta beredande organ, Områdesövergripande rådet, behandlas strategiska frågor och utvecklingsmöjligheter gemensamma för de båda områdena.

Det löpande kvalitetsarbetet innebär att Stockholms universitet är framgångsrikt i att erhålla externa forskningsbidrag; universitetet är nationellt ledande inom naturvetenskap och samhällsvetenskap och nummer två inom humaniora och konst när det gäller andelen beviljade fria projektbidrag från Vetenskapsrådet. Universitetets forskare är också mycket framgångsrika i ansökningar till de mest prestigefyllda bidragen från Wallenbergstiftelserna och ERC (European Research Council).⁶

Stockholms universitet ligger i topp i Sverige när det gäller andelen internationellt samförfattade artiklar.⁷ Internationaliseringen bygger på en mängd samarbeten med lärosäten och andra organisationer runt om i världen. Universitetets internationella nätverk ger sedan länge lärare och doktorander möjlighet att medverka vid undervisning och forskning vid lärosäten i andra länder. Här kan exempelvis Europauniversitetsinitiativet nämnas, där Stockholms universitet deltar genom Civis-alliansen. Alliansens elva europeiska och sex afrikanska partneruniversitet samarbetar brett i syfte till att möta gemensamt identifierade samhällsutmaningar.

⁵ Universitetets profilområden: <https://www.su.se/om-universitetet/strategier/profilomr%C3%A5den>.

⁶ Under perioden 2017–2021 beviljades Stockholms universitet ca 20 procent av de ERC-bidrag som tillfaller Sverige. När det gäller medel från KAW är Stockholms universitet placerat som nummer två i landet efter Karolinska institutet.

⁷ 75 procent under perioden 2017–2020 enligt Leidenrankingen: <https://www.leidenranking.com/>.

Internationalisering är en självklar del av en god forskningskultur; att ingå i ett globalt forskarsamfund är en av de främsta styrkorna för universitet och högskolor. Inom den dagliga verksamheten vid Stockholms universitet involveras forskare från olika delar av världen regelbundet i granskning av publikationer, bidragsansökningar, undervisning, disputationer och rekryteringar. Den ökade komplexiteten och osäkerheten i omvärlden innebär givetvis utmaningar för internationalisering. Högskolesektorn behöver utveckla det gemensamma arbetet med en ansvarsfull internationalisering där lärosätena iakttar vaksamhet för att skydda kunskap, teknik och andra intressen. Här pågår i dag ett arbete inom ramen för bland annat SUHF:s rådgivande grupp för globala relationer samt genom CASI (Coordinated Assessment for Strategic Internationalisation /Samordnad analys för strategisk internationalisering). Samtidigt behöver respektive lärosäte och forskargrupp ha möjlighet att göra välgrundade bedömningar och riskanalyser i samband med internationella samarbeten. Stockholms universitet välkomnar uppdraget om ansvarsfull internationalisering till Universitets- och högskolerådet, Vetenskapsrådet och Vinnova och vill understryka vikten av att uppdraget genomförs i dialog med lärosätena. Det är centralt att de vägledande nationella riktlinjerna som föreslås utgår från forskningens och utbildningens förutsättningar där verksamheten bör vara så öppen som möjligt och så säker som nödvändig.

Kvalitetskulturen drivs och utvecklas av individuella forskare, vilket betyder att framgångsrika rekryterings- och befodringsprocesser är av yttersta vikt för universitetets utveckling. Rekryteringar görs därför genom öppna internationella utlysningar där en granskning med externa experter genomförs och resultaten följs upp. Över hälften av de nyrekryterade lärarna och forskarna vid Naturvetenskapliga fakulteten rekryteras utanför Sverige. Även inom det humanvetenskapliga området görs en rad internationella rekryteringar. I dag försvåras emellertid den internationella rekryteringen och rörligheten av bestämmelser och processer gällande svenska uppehållstillstånd. Dessa skapar osäkerhet och merkostnader vid rekrytering av doktorander och lärare, men även vid rekrytering av studenter. Stockholms universitet menar därför att bestämmelser och handläggningsprocesser rörande arbetskraftsinvandring bör ta hänsyn till lärosätenas särskilda förutsättningar och behov av internationell kompetens.

Stockholms universitet anser att:

- Bestämmelser rörande arbetskraftsinvandring bör ta hänsyn till lärosätenas särskilda förutsättningar och behov av internationell kompetens.

Stöd för svenskt deltagande i EU:s ramprogram för forskning och innovation

Stockholms universitet har, tillsammans med de andra universiteten i Stockholm trio, höga ambitioner gällande deltagande i EU:s Horisont Europa och det kommande ramprogrammet FP 10. De europeiska och internationella samarbeten som möjliggörs har stora mervärden för forskningens relevans och kvalitet. Sveriges möjlighet att uppnå målsättningen om ett ökat deltagande med 10 procent jämfört med Horisont 2020 är avhängigt att lärosätena i Sverige

ökar sitt deltagande. Ett ökat deltagande medför dock ökade kostnader i form av medfinansiering av de indirekta kostnaderna. Dessa kostnader är högre än vad EU bidrar med för forskningsprojekt. Universiteten behöver ges bättre ekonomiska förutsättningar och incitament för att delta i EU-projekt. Det direkta anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå behöver tydligt anpassas för de ökade kostnader som medfinansieringen innebär. För att vidare öka universitetens möjligheter att bidra till att regeringens mål om ökat svenskt deltagande i EU-programmen bör regeringen undersöka möjligheterna till att inrätta ett bonussystem på motsvarande sätt som gjorts i Norge och Nederländerna.

Inom EU pågår nu arbetet med den sista strategiska treåriga planen för Horisont Europa, parallellt har arbetet inför nästa ramprogram inletts. Det är av stor betydelse att Sverige är proaktivt och påverkar kommande ramprogram och utvecklingen av det europeiska forskningsområdet. Stockholm trio har uttryckt oro över ett ökat antal utlysningar med TRL-nivå på fem och över. Det är centralt att excellent forskning prioriteras även i Pelare 2 (Global Challenges and European Industrial Competitiveness). Det svenska deltagandet riskerar annars att sjunka. Regeringen bör därför understryka forskningsexcellens som grundprincip inom EU:s ramprogram.

Avgörande för det svenska deltagandet är hur den svenska organisationen fungerar. I dag är nationella kontaktpunkter (NCP) och programkommittéarbetet utspritt över ett stort antal myndigheter, även om Vetenskapsrådet och Vinnova har ett större ansvar. Stockholms universitet önskar här en bättre samordning, och att NCP-verksamheten centraliseras för att underlätta kontakter för högskolesektorn. Tyvärr har EU-samordningsfunktionen (EU-SAM), som inrättades för att säkerställa att Sverige skulle kunna delta i viktiga partnerskap, inte fungerat helt tillfredsställande och det händer att vissa partnerskap 'faller mellan stolarna' då ingen finansiär är tillräckligt intresserad. Vidare innebär kommissionens ambition att associera fler länder utanför Europa ökade krav på samordning. En stärkt nationell samordning skulle ha bättre förutsättningar att säkerställa att Sverige kan delta i relevanta partnerskap och skapa synergier. Den nationella samordnande funktionen skulle även kunna ha en viktig uppgift i att öka Sveriges deltagande i CSA (Coordination and Support Actions). Tillsammans med de andra triouniversiteten är Stockholms universitet berett att bidra i det proaktiva påverkansarbetet på nationell nivå.

Stockholms universitet anser att:

- Regeringen bör prioritera forskningsexcellens som grundläggande princip i EU:s ramprogram.
- EU-samordningen i Sverige bör centraliseras för att öka effektiviteten och tillgängligheten.

Samverkan, innovation och nyttiggörande

Stockholms universitet menar att samverkan bör grundas på ömsesidigt utbyte och ha som mål att höja kvaliteten och relevansen inom forskning och utbildning. Samverkan kan ske på många sätt och både lokalt och internationellt; för att den ska fungera som en levande och integrerad del av forskning och utbildning krävs anpassning till varje lärosätes specifika förutsättningar och behov. Som Sveriges största utbildningsanordnare har Stockholms universitet ett unikt samhällsuppdrag där samverkan utgör en grundläggande komponent. Utöver akademisk utbildning främjar Stockholms universitet även bildning och utveckling genom att erbjuda enstaka kurser, öppna föreläsningar och arenor för att sprida forskningsresultat och kunskap. Det ger en grund för kritiskt tänkande och en bred förståelse för världen och samhället. Universitetet är involverat i ett brett spektrum av samverkansaktiviteter med cirka 700 externa aktörer, inklusive representanter från den offentliga sektorn, näringslivet och civilsamhället. Breda samverkansformer används för att skapa samhällsnytta, inklusive utbildning av studenter och doktorander, adjungering av lärare, forskningskommunikation, uppdragsforskning, expertuppdrag, remissvar samt stöd för innovationer och tidiga idéutvecklingsstadier. Universitetets offentliga evenemang, som det årliga Hållbarhetsforum, fungerar som plattformar för dialog, nätverksbyggande och kunskapsutbyte.

När det gäller innovationer och nyttiggörande vill universitetet betona betydelsen av sociala innovationer, vilket innebär innovativa lösningar, ofta på systemnivå, som är både socialt och miljömässigt hållbara. Detta kan exempelvis handla om *transformation*, dvs. människors nödvändiga omställning till ett liv inom planetens biofysiska gränser, som utvecklas vid Stockholms resilienscentrum (SRC). Ett annat exempel är Östersjöcentrum där stort fokus sätts vid nyttiggörande och att forskningen ska kunna tillämpas som stöd för beslut om förvaltningen av Östersjön och dess avrinningsområde. I relation till innovation och nyttiggörande vill universitetet än en gång betona behovet av forskningsmedel till fri grundforskning. Den fria forskningen innehar en inneboende potential för nyskapande och är avgörande för att upprätthålla mångfald, bredd och spets inom forskningen. Det är avgörande att politikutformningen grundar sig på insikten om att fri grundforskning är ett fundament för framtida innovationer.

Öppen vetenskap

Öppen vetenskap är ett sätt att öka genomslaget för och nyttiggörandet av forskning, både inom forskarsamhället och bland allmänheten. Genom regeringens tidigare insatser har Sverige varit ett föregångsland inom övergången till öppen vetenskap. Stockholms universitet har länge varit drivande i landet inom öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och anser att regeringen nu ytterligare bör stärka de nationella insatserna för samordning och samverkan för den pågående övergången till öppen vetenskap. Stockholms universitet anser att regeringen bör arbeta vidare med upphovsrättsfrågorna för att författare ska behålla den ekonomiska upphovsrätten till sina verk. Regeringen bör vidare säkerställa dels en kostnadseffektiv hantering av öppen tillgång, dels en nationell samordning för att forskningsutförande organisationer och forskningsinfrastrukturer ska kunna ge forskarna tillgång till adekvat stöd, kunskapshöjande insatser och tillförlitliga tekniska lösningar. Därtill behövs en

omfördelning av resurser utifrån hur landskapet förändras från att betala för läsning till att betala för publicering: investeringar och omfördelningar behöver göras för forskningsutförande och finansierande organisationer.

Stockholms universitet anser att:

- Utformningen av politiken bör utgå från insikten om att fri grundforskning är ett fundament för framtida innovationer.
- Regeringen bör vara fortsatt drivande i den pågående övergången till öppen vetenskap genom att prioritera frågor om upphovsrätt, kostnadseffektivitet, nationell samordning samt omfördelning av resurser utifrån de förändringar som öppen tillgång innebär för olika aktörer.

Detta beslut är, efter en principiell strategisk diskussion i universitetsstyrelsen samt efter samråd med universitetsstyrelsens ordförande, fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Föredragande har varit utredare Ulrika Bjare.